

UNAPREĐENJE KVALITETA NASTAVE GOVORNIH VEŠTINA

QUALITY TEACHING OF SPEAKING AS A SKILL

Sandra Stefanović¹⁾

Rezime: Govor kao znanje i veština je od velike važnosti u nastavi stranog jezika. Za nastavnika je razvijanje ove veštine veoma kompleksan zadatak uzevši u obzir samu prirodu govora. U ovom radu su prikazane njegove karakteristike, kao i osnovni faktori kao što su motivacija i individualizacija kojima se ova veština čini efikasnijom, a time poboljšava i kvalitet nastavnog procesa. Istraživanje koje je izvedeno u odeljenjima gimnazije pokazuje da se pažljivim odabirom tema za razgovor, kao i odgovarajućim metodama i tehnikama ovi preduslovi mogu poboljšati.

Ključne reči: govorne aktivnosti, veština, motivacija

Abstract: Speaking as knowledge and skill is of great importance in a foreign language teaching. For a teacher, it is a very complex task if we try to understand the nature of what appears to be involved. This paper presents its characteristics along with the main factors such as motivation and individualization which make this skill more efficient and improve the quality of teaching process. The research carried out among grammar school students shows that with a careful selection of topics and materials for speaking practice along with proper methods and techniques these prerequisites can be improved.

Key words: speaking practice, skill, motivation

1. UVOD

Govor je jedinstvena i jedna od najvrednijih karakteristika čoveka. On ga određuje na više planova. Na makro planu, govor određuje čoveka kao pripadnika ljudske vrste. Na mezo planu, govor je izraz društvene solidarnosti, jer određuje čoveka kao pripadnika jednog naroda. Na mikro planu, govor daje pečat čoveku kao pojedincu, njegovom društvenom, statusnom i profesionalnom rangu. Sposobnost govora i sporazumevanja na stranom jeziku je utoliko vrednija karakteristika pojedinca, jer predstavlja ovladavanje kulturološko-jezičkim aspektom jedne nacije.

Da bi pojedinac govorio stranim jezikom nesumnjivo mora da poseduje izvesnu količinu gramatičkog znanja i vokabulara. Međutim, samo znanje gramatičkih pravila i vokabulara nije dovoljno. Ono mora biti primenjeno u akciji. Govorniku je potrebna prilika i mogućnost da to znanje upotrebi, da manipuliše pravilima. Potrebna je veština. I znanje i veština se mogu razumeti, ali se samo veština može oponašati i vežbati (Bajgejt, 1987). Prema Nunanu (1995) nastava govornih veština i aktivnosti je vrlo često enigma za

nastavnika. Ciljevi i tehnike variraju u zavisnosti od učenika, nastavnika i čitavog konteksta nastave.

U ovom radu napravljen je pregled karakteristika govora kao veštine i znanja sa posebnim akcentom na razvijanje govornih veština u nastavi stranog jezika, kako ih unaprediti i time doprineti što boljem kvalitetu samog nastavnog procesa. Polazna hipoteza istraživanja koje je sprovedeno u odeljenjima gimnazije je da se većom motivacijom i individualizacijom (učenicima se daju govorne vežbe na teme koje oni sami biraju, a ne one koje im nastavnik nameće (Braun, 2001)) mogu postići bolji rezultati kada su u pitanju govorne veštine. Dobijeni rezultati se mogu koristiti u pedagogiji jezika kao i u nastavi stranog jezika.

2. KARAKTERISTIKE GOVORA KAO ZNAJJA I VEŠTINE

Jedan od najvećih problema u nastavi stranog jezika je kako pripremiti učenike da koriste jezik. Kako se ova priprema izvodi i koliko je uspešna zavisi umnogome od toga kako je nastavnik shvatio svoj cilj. Problem pred kojim se on nalazi jeste kako se prebaciti iz kontrolisanog

---

1) Sandra Stefanović, Druga kragujevačka gimnazija, mail: sandra_sref@yahoo.com

podučavanja u učionici na stvarnu, životnu upotrebu veštine. Ovaj proces se, prema Bajgejtu, često naziva *tranzicija veštine*. Ukoliko je konkretan jezik koji se proizvodi u učionici i potpuno kontrolisan od strane nastavnika, učeniku se ne daje izbor. Učeniku će biti teško da se iz situacije učenja jezika, prebaci u situaciju korišćenja jezika. Rešenje ovog problema se nalazi u *veštini interakcije*. To je veština korišćenja znanja i osnovnog motorno-perceptivnog delovanja da bi se ostvarila komunikacija. Ona se odnosi na donošenje odluke u vezi sa komunikacijom: šta reći, kako, kakve odnose razviti sa sagovornikom. Međutim, ovaj proces se razvija pod velikim pritiskom vremena. Govornici moraju da razviju posebne veštine i sredstva kojima će prevazići poteškoće u komunikaciji izazvane ograničavajućim faktorom vremena. U tu svrhu, oni koriste razne olakšice komunikacije kao što su: pojednostavljene strukture ili paratakse, elipse, konvencionalne ili ustaljene fraze kojima se izražava oklevanje. Braun (2001:276) navodi sledeće strategije kojima se može podržati komunikacija sa sagovornikom:

- pojašnjavanje (*What?*)
- ponavljanje (*Excuse me?*)
- upotreba dopuna (eng. fillers: *Well, I mean*),
- privlačenje pažnje (*Hey, Say*),
- pomaganje sagovorniku oko izraza koje on ne može da produkuje,
- upotreba mimike i neverbalnih izraza.

Govornici koriste i razna sredstva kompenzacije u komunikaciji time što ponavljaju ili ispravljaju ono što su već rekli.

U interakciji sa sagovornikom sadržaj komunikacije ne zavisi samo od povratne informacije, već i od svrhe komunikacije. Stoga govornici često uklapaju sadržaj komunikacije u tipične obrasce. Oni se nazivaju *rutine*. To su, zapravo, konvencionalni načini prezentovanja informacija. Kao takvi, oni su predvidivi i jasni. Ukoliko se njima ponavljaju informacione strukture, onda se govori o *informacionim rutinama*. Kada imaju za svrhu ostvarivanje službenih i društvenih uloga nazivaju se *interaktivne rutine*.

U procesu primene znanja o jeziku i interaktivnih veština, govornik nailazi na mnogobrojne probleme u komunikaciji. Ovi problemi se rešavaju posebnim veštinama koje se nazivaju *pregovaranje*.

Postoje dva aspekta ovih veština. Prvi aspekt se odnosi na upravljanje interakcijom, odnosno prećutni dogovor o tome ko će sledeći da govori i šta će biti rečeno. Drugi aspekt se tiče veštine komunikacije ideja i načina na koji govornici signaliziraju o razumevanju tokom razmene.

Prema Bajgejtu (1987), govornici mogu da pregovaraju na nekoliko nivoa:

- mogu da utiču na razumevanje,
- preuzmu kontrolu nad komunikacijom,
- da prekidaju,
- da dobiju informacije,
- da daju i traže pojašnjenja.

Bitno je da se na svim nivoima prati reakcija sagovornika, inače će komunikacija krenuti u lošem pravcu.

Kod drugog aspekta, *pregovaranje u vezi sa značenjem*, najvažnije je postići obostrano razumevanje. Ono će zavistiti od količine informacija i znanja kojim sagovornik raspolaže u vezi sa temom komunikacije, kao i od procedura kojima se razumevanje postiže.

2.1 TIPOVI I CILJEVI NASTAVE GOVORNIH VEŠTINA I AKTIVNOSTI U STRANOM JEZIKU

Braun (2001) navodi šest tipova, odnosno kategorija govornih aktivnosti koje se primenjuju u učionici:

- *imitacija*, u kojoj učenik ponavlja ono što čuje bilo od nastavnika ili snimljeni materijal,
- *intenzivan govor* kojim se najčešće uvežbavaju pojedini fonološki ili gramatički aspekti jezika,
- *pitanja-odgovori*, kod kojih se daju kraći odgovori na postavljeno pitanje,
- *dijalog* tipa *transakcija*, kojim se prenose ili razmenjuju posebne informacije,
- interpersonalni dijalog kojim se održavaju društveni odnosi i
- ekstenzivni monolog, kod kog učenici samostalno izlažu svoje prezentacije, izveštaje ili kraće govore.

Kompleksnost govora kao znanja i mnogobrojnih veština u nastavi stranog jezika postavlja pred nastavnika velike zahteve. Nastavnik treba jasno da definiše ciljeve nastave jezika kao i aktivnosti kojima će razviti i zadovoljiti oba aspekta govora. Rivers i Temperli (u Bajgejtu, 1987) razlikuju dva pristupa nastavi stranog jezika: *pristup progresivnog razvoja i pristup trenutne komunikacije*. Prvim pristupom se naglašava potreba za znanjem, odnosno ovladavanjem gramatike, fonologije i vokabulara, kao preduslov ostvarenja komunikacije. Drugo stanovište zagovara što raniju komunikaciju na stranom jeziku, još od prvih kontakata sa jezikom. Aktivnosti koje razvijaju komunikaciju su

grupisane u tri faze gradirane prema svojim ciljevima:

- oralne vežbe za učenje gramatike,
- strukturalna interakcija i
- autonomna interakcija.

Prvi tip aktivnosti pomaže učeniku da vežba i usvoji gramatičke strukture. One imaju uvodnu funkciju čiji je konačni cilj komunikacija. Strukturalna aktivnost služi da premosti prazninu između poznavanja gramatičkih pravila i mogućnosti da se njihovo značenje izrazi. Nastavnik ovim aktivnostima pomaže učenicima da internalizuju pravila. Ova faza se prema Riversu i Temperliju naziva *fazom pseudo-komunikativnih aktivnosti*, jer služi kao most između poznavanja pravila i komunikacije, odnosno, veštine upotrebe znanja o jeziku. Cilj trećeg tipa aktivnosti je autonomno, samostalno izražavanje učenika pomoću različitih kombinacija jezika. Ovo je, ujedno, najteža faza za učenika, jer se on često plaši izazova, a faktori koji utiču na njegovu ličnost (afektivni domen, samoprocena, uznemirenost) su najugroženiji. Da bi ova faza bila što bezbolnija, preporučuje se rad u malim grupama kojim se obezbeđuje raznovrsnija i direktnija komunikacija, veći kvalitet jezika, manje grešaka. Ovakvim radom se, takođe, stimulišu individualnost i motivacija.

3. MOTIVACIJA U NASTAVI GOVORNIH VEŠTINA NA STRANOM JEZIKU

Polazna tačka istraživanja je Krešenova (1985) hipoteza afektivnog filtera (eng. *affective filter hypothesis*) prema kojoj afektivni faktori kao što su uznemirenost, jaki stavovi, takmičarski duh i mnogi drugi, mogu da olakšaju ili otežaju proces učenja stranog jezika. Kod učenika koji imaju veliku odbojnost prema učenju stranog jezika, nastavnikov zadatak će biti utoliko teži. To naročito važi za nastavu govornih aktivnosti i veština gde se prepliću i ostali afektivni i lični faktori kao što su nedostatak samopouzdanja, introvertnost, ekstrovertnost i drugi. Rešenje ovog problema je u motivisanju učenika da učestvuju u govornim aktivnostima. Da bi se ona ostvarila, potrebno je, prema Auzubelu (Braun, 2001) pokrenuti šest želja ili potreba:

- potreba za istraživanjem,
- potreba za manipulacijom,
- potreba za aktivnošću,
- potreba za stimulacijom,
- potreba za znanjem i
- potreba za jačanjem ega.

Braun (2001:275) nudi principe kojima se treba rukovoditi pri odabiru tehnika kojima se može unaprediti kvalitet nastave govornih veština i aktivnosti:

- koristiti tehnike koje pokrivaju širok spektar interesovanja učenika,
- podsticati motivaciju,
- koristiti autentičan jezik u smisaonom kontekstu,
- obezbediti odgovarajuću povratnu informaciju i korigovati greške,
- naglašavati prirodnu vezu između slušanja i govora,
- stvarati situacije u kojima će učenici preduzeti inicijativu,
- neprekidno ohrabrivati učenike

4. MOTIVACIJA U UČIONICI

Kao prvi korak u istaživanju, sprovedena je anketa među učenicima u kojoj je trebalo da daju svoje mišljenje o kvalitetnoj nastavi govornih veština (definirati je i navesti faktore koji utiču na nju). Najveći broj učenika je kvalitetnu nastavu definisao kao nastavu u kojoj svi učestvuju i u kojoj su teme za razgovor interesantne i savremene, koje motivišu na diskusiju i razgovor. Veliki broj učenika je naveo preuzimanje uloga (eng. *role play*) kao najpoželjniji tip govornih aktivnosti.

U sledećem koraku učenicima je dat upitnik u vezi sa oblastima njihovog interesovanja, budućoj profesiji i osnovnim karakteristikama ličnosti. Na osnovu odgovora koji su grupisani po sličnosti, učenici su organizovani u grupe. Dodeljene su im uloge (role-play) u okviru grupa i dati zadaci za rad. Jedna grupa je dobila zadatak da simulira putovanje na Mesec, gde je svaki učenik dobio svoj pojedinačni zadatak (od kapetana broda, kopilota, navigatora i istraživača). Druga grupa je pripremala izbornu kampanju za predsednika države. Svaki od učenika je dobio po jedan resurs (ministarstvo) i napravio program kako ga poboljšati. Treća grupa učenika se bavila uređivanjem nedeljnog magazina gde je svaki učenik trebalo da se fokusira na jednu oblast, temu (zdravlje, uređenje životne sredine, zabava).

Prezentacije koje su učenici napravili su bile veoma kreativne, originalne i u neki slučajevima duhovite. Što se govornih aktivnosti tiče, zapažena je velika motivisanost čak i kod učenika koji se teže izražavaju na stranom jeziku i koji su po prirodi introvertni. Oni su u pojedinim slučajevima koristili mimiku i druge neverbalne aktivnosti kako bi podržali komunikaciju. Intervencija nastavnika skoro da nije bila neophodna, a

ogledala se u tome što su učenici povremeno potražili pomoć od nastavnika (eng. *interlocutor*) u vezi sa nekim izrazom ili rečima. Ovakvu nastavu su učenici ocenili kao interesantnu i podsticajnu. Autor procenjuje da je efikasnost ovakve nastave povećana za 70%.

5. ZAKLJUČAK

Razumeti govor kao sistem znanja i veština je preduslov uspešne nastave stranog jezika.

Razlikovanje sticanja znanja od upotrebe veština je preduslov uspešnog nastavnika stranog jezika. Stvaranjem situacija sličnih realnom životu unutar učionice, kao i upotreba interesantnih, stimulativnih materijala se u mnogome doprinosi što efikasnijoj primeni znanja o jeziku kroz mnogobrojne govorne veštine.

Zaključak bi mogao biti da je motivacija ključno rešenje za razvijanje govornih veština u nastavi stranog jezika, a time i poboljšanja kvaliteta samog nastavnog procesa. Nastavnik mora, najpre, jasno postaviti i definisati cilj nastave govornih aktivnosti, a potom, raznovrsnim metodama i tehnikama usmeravati i podržavati učenika u ovim aktivnostima. Različitim igrama, kao i odabirom tema koje su učenicima bliske i interesantne može se uticati na kvalitet nastavnog procesa. Samo u takvoj sprezi govor proizvodi uspešnu interakciju.

LITERATURA:

- [1] Brown, D. H. (2001). *Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy*, Pearson Education Company, New York
- [2] Bygate, M. (1987). *Speaking*, Oxford University Press, Oxford
- [3] Nunan, D. (1995). *Language Teaching Methodology*, Phoenix ELT, Herfordshire